

Lecture 13

History of Science and Philosophy

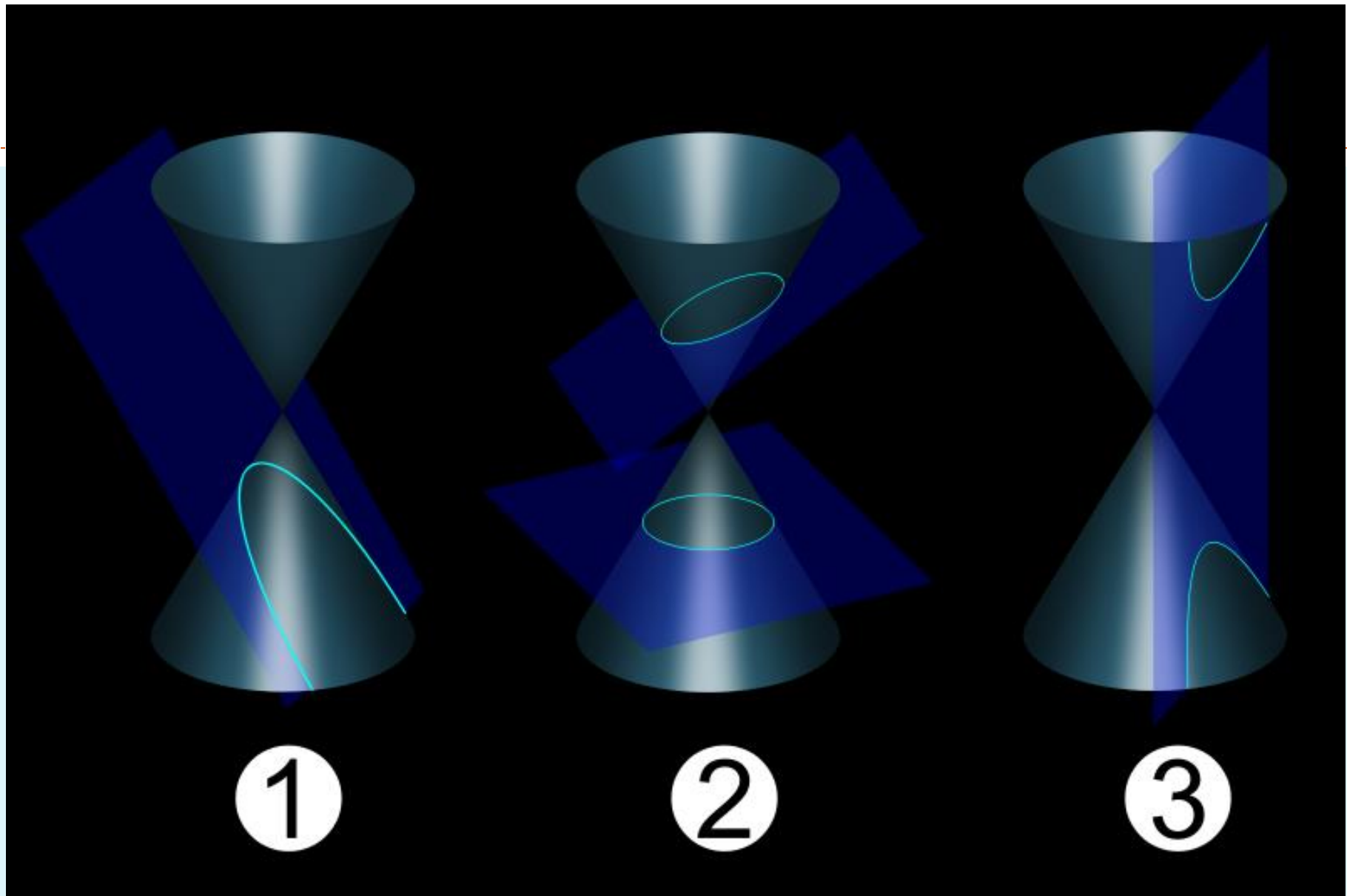

HAMLET İSAXANLI

24 MAY 2014

Aristarxos. Apollonius

- **Samoslu Aristarxos** t.(-310, -230).Aleks.çox ol Straton`un tələbəsi. Astronomik məs və ölçülər
- “Günəş və Ayın ölçüləri və məsafələri”-1 əsər?!
- **Heliosentrik sistem!** (Arximed. Psammit/Qum sayan)
- Yer in ulduzlardan məsafəsi və Yer in orbiti məsafə.**ulduz parallaksı?**Ar?19-cu əsr-teleskop1:19?1:390. VG>VY 300?1 milyon 300 min!
- **Perqe`li Apollonius** t.(-262, -190).Perqamonlu Eudemus: Aleks. get. Evk təl dər s? “**Koniks haqqında kitab**” 4-yunanca, 3 ərəbcə, 1-itib “**Ellips, parabola, hiperbola**”-termin! Eudemus-3, sonrakılar Attalusa
- **Astronom** –planetlərin hərəkəti nəz... Hipparxos, Ptolomey

1

2

3

Hipparxos

- Nikaea`lı(İznik) **Hipparxos** t.(-190, -120) Rhodes`da. Aleksandriya ilə əlaqə! Gəlmiş? Babil müşahidə+yunan nəzəri-həndəsi sintez !
- **850 ulduz kataloqu** (səma koordinatları) Məlumat: **Ptolomey** “Almagest”.Yüksək qiymət!? **Aratos** “Fenomena” poema (I h): **Evdoks**`un astronom haqq. Hipparx:onu tənqid (**tək əsəri**)
- Sferik hənd, **trigonom**(vətərlə)-Babil. Astron.tətbiq
- **Ölçmələr** (il, təqvim, Günəş, Ay-məsafələr, ölçülər).
- Çevrə uz= 360° . $1^{\circ}=60'$ Babil-dən(ilk!?).**Presessiya**-geril
- **Ulduz parlaqlığı**: 6 sinif (1-ən parlaq). İndi ümumiləşmiş şəkildə qüvvədə! Mənfi(Ay, Venera, Yupiter,..),kəsr. (1)= $2.5 \cdot (2)$
- **Coğrafiya**. **Eratosfen** əleyhinə. İqlim?

Roma dövrü. Elm və fəlsəfə

- Romada fəlsəfə. **Siseron/Cicero** (-106, -43). dil, yazı üslubu, natiq, siyasət, respublikaçı/Amer, Fr
Renessans! Yunan fəlsəfəsi-Romaya! Platon! Zevs danışsa.. Akad, Stoa, Epikur. Sulla ilə?? (-79)-Yunan
- Vətəndaş savaşı. (-60)-**I Triumvirat** (**Sezar**/Ceasar, **Pompey**. Krassus). Siseronu dəvət--. (-50)-Sez-Pomp savaşı. (-43) Sezar öldürüldü. **M. Antony**-Siseron!
Oktavian (Sezarın varisi) tərəfi. **II Triumv** (Okt, Ant, Lepidus). Öldürüldü...**Karfagen. Sirakuz**
- 7-ci **Kleopatra** (-69, -30). Ata-12-ci Ptolomey (öl-51). Qardaşı (8 yaş <, əri). tək. 2-ci qardaşı-tək. Pompey öld Sezar! oğul. Antony-3 uşaq. (-31)**Aktium savaşı**. **K/x yandı B.Paskal**: Kleopatranın burnu gödək olsaydı...

Roma dövründə elm və fəlsəfə

- Roma ordusu (-86)-da Afinada (Sulla).
- Fəlsəfə: Siseron (-1-əsr). Seneka(1) Epiktetos(1,2) İmp M.Avrelius(2).Romada Stoa+.T.Lukretius(-1)-Epik
- **Plutarx** t.(50-120). Akad təhsil. Delfoi-kahin.Ağıl tanrıya qovuşmaq üçün bəs etmir, Tanrı yardım etməli
- Platon Akad **şübhəçi**/skeptisizm.**Sintez** meyli:Platon-Arist-Stoa. Son şübhəçi **Sekstus Empirikos** (160-210): doğrunu heç kəs kəşf etməyib, bu kəşf imkansız deyil, heç kimi mühakimə etmə!Hər mövqeyə əks mövqe var →ehkamlar inkar edilir. Tanrının varlığı da b. bənzər
- Şübhəçilikdə cazibəli müsbət konstruktiv fikir yoxdur
- **Akademiyanın neoplatonçu dövrü: t. 1 əsr: 430-529!**

Roma dövründə elm və fəlsəfə

- Fəthlər! Texnologiya. memarlıq. inşaat. hüquq tarix. ədəbiyyat. Bir az fəlsəfə, tibb. Elm?? Ümumiləşd/ensikl kitablar. **Strabon**(-64,-24) **Lukretius**. **Böyük Plini(1)**: Natural tarix-Avropa! **P.Dioskorides(1)** De Materia Medica: t.1000 dərman 600 tibbi əhəm bitki. Farmakologiyanın banisi!?
- 2-son.3-cü əsr: siyasi-iqtisadi-hərbi tənəzzül başl. 330: **B.Konstantin**, Bosfor, Konstant-pol Bizans! 337: **xristianlıq!** Elmə ehtiyac yox.
- **Perqamon**. K/x > 200 min! Antony-Kleopat bağış? **Galen** (2). Aleks dərs. Perqam-da qladiator məktəbi **5 imperatorun həkimi!**? Anatom! Hippokr humor. Əsərləri əs ərəbcə. Filosof! Tibbdə səhvlər, ehkamlar

Roma-Yulian təqvimi.

Qriqorian təqvimi

- Təqvim islahatı. 4 ay-31 gün, 7 ay-29 gün. 1 ay-28 gün. 355 gün (10 ¼ qısa). Fevralı 22-23 gün uzadılırdı. (-46) **Y. Sezar**: təqvim ili 365 ¼ gün! 3 il 365, 1 il 366 gün. Mart (1-ci), aprilis, mayus, yunius (4 tanrı adı, kvintilis, sekstilis, september, oktober, november, detsember (5,6,7,8,9,10-cu), yanuaruis, februarius (2 tanrı adı). Yanvar 1-ci ay qəbul edildi. Kvintilis Yuliusla (Sezar!), sekstilis Auqustusla (Oktavian Auq ilə əvəz! Bu **Yulian təqvim** ili günəş ilindən 11 dəq. 14 san qısadır. **128** Günəş ilindən sonra təqvim ili 1 gün geri **qalır (400: 3 gün)**. Bayramlar geri çəkilir... 16-cı əsrdə bu geriləmə 10 günə çatdı. Pasxa 11 mart oldu. 1582: **Papa 13-cü Qriqori**: 4 okt-dan sonra 15 okt gəlsin! 1600, 2000, 2400-fevr-28, 1700, 1800, 1900, 2100-fevr-29 gün! **Qriqorian təqvimi**! Rusiya-1918

Klaudius Ptolomaes

- K.Ptolomy/Ptolomaes t.(90-168)-**Almagest** , yunan: “Meqale sintaksis”/“Matematike sintaksis” qədim və orta əsrlərin ən çox oxunan astronomiya kitabı, ərəbcə “əl-Məcisti”. **Geosentrik sistem**. Hipparx ulduz kataloqunu genişləndirmiş (t.1050), əslində onun k-dan götürmüş/köçür?! cinayət?(**R. Newton**) **Apolloniusun** planet nəzəriyyəsi (episikl və ekssentrik çevrələrə əsaslanan).
- “**Geoqrafika**”-riyazi, kartoqrafiya (**Strabonda**: təsviri)
- **Optika** (əksolunma, sınma)
- “**Harmoniks**”-musiqi nəzəriyyəsi. **Pifaqor** şkalası
- “**Tetrabiblos**”/Dörd kitab. astrologiya-horoskoplar
-

Roma dövrü elm və fəlsəfə

- **Latin və yunan dövlətləri. Sasanilər. Aleksandr Yəhudi Filon(1): Əhdi-ətiq~ yunan fəlsəfəsi. Musa fəlsəfə və din!?** Ruh azadlığı~ Tanrı. O dünya işıqları bu dünyada. **Klemens, Origenes(2,3) F ~Xris-sintez** Zaman dövrü, cəhənnəm əbədi deyil. Heretik/dönük
- **Plotinos (204/5, 270). Neoplatonizm-zirvə. Alek-da Antonius Sakkas.** Axtardığım adam! Hind? Yazı? Platonla Aris-i barışdırmaq! Plotinos: Roma-məktəb Populyar: Senator, qadın, Enneadlar(Doqquzlar) 6 kitab, h/b: 9 hissə. Platon Bir, Ağıl, Ruh-triada. Dini-mistik. Hər şey 1-dən törənir, emanasiya (Günəş-şüa). Ruh-həyat aşağıda.. Dünya-ağıl-fəls və Ruhun təmizlənməsi-dini niyyət. Vəhy? gizli? (Qnostik), ağıl Get-gedə Din fəls-ni udmağa başladı. Teon, Hipatiya

